

RANG VA KOMPOZITSIYANING TASVIRIY SAN'ATDAGI O'RNI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

SAN'ATSHUNOSLIK FAKULTETI

BOTIROVA SHABNAM BURXONBEK QIZI

Botirovashabnam8@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada rang va kompozitsiyaning tasviriy san'atdagi ahamiyati, ularning o'zaro bog'liqligi, badiiy ifoda vositasi sifatidagi roli hamda asar mazmunini ochib berishdagi funksiyasi keng yoritiladi. Rangning psixologik va estetik ta'siri, kompozitsiyaning esa shakl va makonni tashkil etishdagi o'rni tahlil qilinadi.

Annotation

This article explores the role of color and composition in visual art, their interrelation, and their importance as means of artistic expression. It analyzes the psychological and aesthetic impact of color and the structural function of composition in organizing form and space within an artwork.

Kalit so'zlar: rang, kompozitsiya, koloristika, badiiy ifoda, makon, uyg'unlik, kontrast, ritm, tasviriy san'at.

Keywords: color, composition, color theory, artistic expression, space, harmony, contrast, rhythm, visual art.

Kirish

Tasviriy san'atda rang va kompozitsiya asarning asosiy badiiy vositalaridan hisoblanadi. Har qanday asarda shakl, hajm va mazmun rang va kompozitsiya orqali mukammal ifodalanadi. Rang asarga hissiy ta'sir baxsh etsa, kompozitsiya esa barcha elementlarni tartibga solib, yaxlitlikni ta'minlaydi.

San'at tarixida buyuk rassomlar rang va kompozitsiyani o'ziga xos uslubda qo'llaganlar. Masalan, Johannes Itten rang nazariyasini ilmiy asoslab bergan bo'lsa, Leonardo da Vinci kompozitsiya va makon uyg'unligini mukammal qo'llagan.

Rangning tasviriy san'atdagi o'rni

1. Rangning estetik va psixologik ta'siri

Rang inson ruhiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Issiq ranglar (qizil, sariq, to'q sariq) harakat va energiyani ifodalasa, sovuq ranglar (ko'k, yashil, binafsha) sokinlik va chuqurlik hissini beradi.

Rang orqali:

Kayfiyat yaratiladi

Obrazning ruhiy holati ochiladi

Makon va hajm ta'kidlanadi

Masalan, Vincent van Gogh o'z asarlarida yorqin va kontrast ranglardan foydalanib kuchli emotsional ta'sir yaratgan.

2. Rang uyg'unligi va kontrast

Koloristika — ranglarning o'zaro uyg'unligi va muvozanatini o'rganadi. Rang doirasida qarama-qarshi joylashgan ranglar kontrast hosil qiladi. Bu usul kompozitsiyada markaziy nuqtani ajratib ko'rsatishga xizmat qiladi.

Rang uyg'unligi esa asarning estetik yaxlitligini ta'minlaydi. Yaxshi tanlangan rang palitrasi asarni tomoshabinga yanada ta'sirchan qiladi.

3. Rang va makon

Rang makon hissini yaratishda muhim vosita hisoblanadi. Masalan:

Issiq ranglar yaqinlik hissini beradi

Sovuq ranglar uzoqlikni ifodalaydi

Oqartirilgan ranglar uzoq fazoni ko'rsatadi

Shu orqali rassom ikki o'lchamli sathda uch o'lchamli makon hissini hosil qiladi.

Kompozitsiyaning tasviriy san'atdagi o'rni

1. Kompozitsiya tushunchasi

Kompozitsiya — bu asardagi barcha elementlarning ma'lum tartib va qonuniyat asosida joylashtirilishidir. U shakl, rang, chiziq, yorug'lik va soyaning o'zaro bog'liqligini belgilaydi.

Kompozitsiya quyidagi vazifalarni bajaradi:

Asarning mazmunini ochadi

Tomoshabin e'tiborini boshqaradi

Muvozanat va ritm hosil qiladi

2. Kompozitsiya qonunlari

Tasviriy san'atda kompozitsiyaning asosiy qonunlari mavjud:

Muvozanat

Simmetriya va assimetriya

Ritm

Kontrast

Markaziy nuqta

Masalan, Pablo Picasso kompozitsiyada shakllarni qayta qurish orqali yangi badiiy tizim yaratgan.

3. Kompozitsiya va makon

Kompozitsiya makonni tashkil etadi. Liniy perspektiva, havo perspektivasi va shakllarning joylashuvi makon chuqurligini belgilaydi. Elementlar o'rtasidagi masofa va nisbat asarning dinamikasini belgilaydi.

Rang va kompozitsiyaning o'zaro bog'liqligi

Rang va kompozitsiya bir-biri bilan chambarchas bog‘liq. Rang kompozitsiyani kuchaytiradi, kompozitsiya esa rangni mazmunli qiladi. Agar kompozitsiya noto‘g‘ri tashkil etilsa, rangning go‘zalligi ham to‘liq ochilmaydi.

Masalan:

Markaziy ob‘ekt yorqin rang bilan ajratiladi

Fon esa sokin rangda berilib, kompozitsion muvozanat yaratiladi

Kontrast ranglar orqali dramatik effekt hosil qilinadi

Bu uyg‘unlik asarning estetik va emotsional ta‘sirini kuchaytiradi.

Amaliy qo‘llanilishi

Peyzajda

Rang orqali fasl va kayfiyat beriladi, kompozitsiya orqali esa makon chuqurligi yaratiladi.

Portretida

Rang yuz ifodasini kuchaytiradi, kompozitsiya esa shaxs xarakterini ochib beradi.

Natyurmortda

Rang uyg‘unligi va predmetlar joylashuvi asarning estetik muvozanatini ta‘minlaydi.

Xulosa

Rang va kompozitsiya tasviriy san‘atning asosiy ustunlaridan biridir. Rang hissiy ta‘sir va estetik go‘zallikni ta‘minlasa, kompozitsiya asarning tuzilishini va mazmunini belgilaydi. Ularning uyg‘unligi natijasida badiiy asar mukammal va ta‘sirchan bo‘ladi.

Rang va kompozitsiya tasviriy san‘atning o‘zaro uzviy bog‘langan ikki asosiy poydevoridir. Rang asarning ruhiy ohangi, kayfiyati va emotsional ta‘sirini belgilasa, kompozitsiya esa uning ichki tuzilishi, mantiqiy tartibi va badiiy yaxlitligini ta‘minlaydi. Ularning uyg‘unligi orqali oddiy tasvir chuqur mazmunli va estetik jihatdan mukammal asarga aylanadi.

Rang yordamida rassom tomoshabinning hissiyotiga ta‘sir qiladi, muayyan kayfiyatni uyg‘otadi va obrazning ichki dunyosini ochib beradi. Kompozitsiya esa shu hissiy kuchni boshqaradi, e‘tiborni kerakli nuqtaga jamlaydi va asar elementlari o‘rtasida muvozanat yaratadi. Agar rang — asarning yuragi bo‘lsa, kompozitsiya uning skeleti va tuzilmasidir.

Buyuk san‘atkorlar, jumladan Leonardo da Vinci va Vincent van Gogh o‘z ijodlarida rang va kompozitsiyani uyg‘unlashtirish orqali san‘at tarixida unutilmas asarlar yaratganlar. Ularning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, rang va kompozitsiya bir-birini to‘ldirgandagina asar mukammallikka erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdiraslov S. Tasviriy san'at nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
2. Tolipov N. Koloristika asoslari. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010.
3. Boymetov B. Kompozitsiya qonunlari va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
4. Azizov R. Rangtasvir va kompozitsiya. – Toshkent: Ijod Press, 2016.
5. Johannes Itten. The Art of Color. – New York: Van Nostrand Reinhold, 1973.
6. Wassily Kandinsky. Concerning the Spiritual in Art. – New York: Dover Publications, 1977.
7. Leonardo da Vinci. Leonardo da Vinci's Notebooks. – Oxford: Oxford University Press, 2008.
8. Betty Edwards. Drawing on the Right Side of the Brain. – New York: Tarcher, 2012.
9. Zarifova, D. (2023). TEACHING TECHNOLOGY OF THE TOPIC OF PORTRAIT OF THE HUMAN HEAD IN PAINTING. Modern Science and Research, 2(10), 391-393.
10. Lakowskaya, V. L. Poslevoennaya stankovaya zhivopis Uzbekistana. Tashkent: Fan. (1985).
11. To'xtayev, A. O'zbek tasviriy san'ati tarixi. Toshkent: San'at. (2010).
12. Hasanov, R. Zamonaviy san'at va badiiy tafakkur. Toshkent. (2018).
13. Sherjonov S. et al. ECONOMIC ANALYSIS OF GREEN BUILDINGS CERTIFICATION SYSTEMS IN EMERGING ECONOMIES //Archives for Technical Sciences. – 2025. – T. 2. – №. 33. – C. 463-471.
14. KILIÇ ATEŞ S., BERİKBAEV A. A. Pedagogical competencies in art education and the impact of educational reforms: The case of Uzbekista //Balikesir University Journal of Social Sciences Institute. – 2025. – T. 28. – №. 53.
15. Karshiboeva D. B. THE ROLE OF COMPOSITION IN ACTIVATION OF CREATIVE ABILITIES //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – C. 152-156.
16. Xamidov, Dilshod. "THE IMPORTANCE OF TEACHING." ENGINEERING ENGINEERING COMPUTER GRAPHICS" IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING 4 (2024): 320-323.
17. Karshiboeva D. B. THE IMPORTANCE OF INNOVATIVE METHODS IN TEACHING COMPOSITION //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – C. 147-151.
18. Bohodirovna K. D. TASVIRIY SAN'AT VA FALSAFA O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK HAMDA ULARDAGI ESTETIK TUSHUNCHALARNING INSONIYAT MADANIYATIGA TA'SIRI //Научный Фокус. – 2024. – T. 2. – №. 19. – C. 356-358.